

Razziák a Vajdaságban 1942–1944-ben*

Közvéleményünk igen jól tájékozott az ártatlan zsidók, szerbek és romák felett 1942-ben Dél-Bácskában elkövetett szörnyű bűntettéről. Zvonimir Golubović rendkívül pedáns tudományos kutatómunkájának köszönhetően született meg *A dél-bácskai razzia 1942-ben* című kötet. A szerző nagyon pontos és megbízhatóan állapította meg a régió áldozatainak teljes számát: 3928, ebből Újvidéken 1280, köztük 800 zsidó és valamivel kevesebb mint 400 szerb.

Miután a partizánok bevonultak Újvidékre, véres megtorlás vette kezdetét az ártatlan polgári lakosság, a magyarok és a németek ellen. Ez volt a második, sokkal véresebb razzia, amely Újvidék „felszabadulása” napján vette kezdetét, 1944 őszén, amelyet a polgárok hangos „Bosszút, bosszút!” felkiáltásai vezettek be. Noha ezt a második razziát néha „vörös terrorként” emlegetik, és kommunista jelleget tulajdonítanak neki, az Újvidék központjában összegyűlt tömeg, amely bosszúért kiáltott, még semmit sem tudott a kommunizmusról, de hathatósan jelentette fel szomszédjait és segítette a bosszúállóknak, hogy letartóztassák és megöljék az elfogott, előállított magyarokat és németeket. A megtorlás Jugoszlávia egész területén folyt, ahol csak éltek magyarok. A meggyilkoltak számát a mai napig nem állapították meg. Mindszenty bíboros 1945-ben elsőként beszélt erről és mintegy 60 000 kivégzett vajdasági magyart említett. Zvonimir Golubović nem folytatta kutatásait a gyilkos razziákról, mivel ez nem csupán a karrierjébe, de a szabadságába is került volna. A magyarok és németek elleni bűntettek évtizedekig tabu témát jelentettek, szigorú ellenőrzés alatt álltak, és tilosak voltak a nyilvánosság számára.

Majdnem negyed századon át a Vajdaságban végrehajtott szörnyű és véres razziákról és az áldozatokról nem tartottak nyilvános megemlékezéseket. Áldozataikról méltósággal emlékeztek meg a zsidók az újvidéki Zsidó Hitközség épületében, a szerbek pedig pravoszláv templomaikban. Valami hasonlót megkísérelni sem mertek a magyarok vagy a kisszámú itt maradt német.

A dunai rakparton 1967. január 23-án, a razzia 25. évfordulóján néhány ezer polgár jelenlétében emlékeztek meg a razzia áldozatairól, ahol beszédet

mondott Time Vrbaški, Újvidék községi képviselő-testületének elnöke. Jelen volt Radovan Vljaković, VAT Népképviselőházának elnöke, a Jugoszláv Zsidó Hitközségek Szövetsége Végrehajtó Bizottságának több tagja, élükön Lavoslav Kadelburggal.

Csaknem négy évtizede tartanak megemlékezéseket az 1942. évi razzia ártatlan (zsidó és szerb) áldozatairól Jovan Soldatović fenséges emlékművénél, az újvidékiek legforgalmasabb sétányán. Az emlékmű felállítására előtt voltak figyelmeztetések, hogy a holtaknak állítandó emlékmű helyének kiválasztása ellenhatást válthat ki, a magyar nép elleni gyűlöletet vetítheti ki, miközben az ő szörnyű áldozataikról itt, nyilvánosan soha egy szó sem hangzott el. Az 1944-1945. évi razzia magyar áldozatairól az első nyilvános megemlékezést és gyászünnepséget 1990-ben Temerinben, valamint az újvidéki katolikus temetőben tartották. Azóta a fakereszt, illetve fakeresztek mellett (amelyek az éjszaka folyamán, titokzatos módon eltűntek a temetőkből) tartanak megemlékezéseket katolikus, görög katolikus és református magyar lelkesek valamint az újvidéki Zsidó Hitközség képviselői jelenlétében. Matuska Márton publicista könyve *A megtorlás napjai*, ahogy az emlékezet megőrizte címmel jelent meg az újvidéki **Forum – Magyar Szó kiadásában, 1991-ben** (Cseres Tibor Hideg napok című könyvének párjaként), amelyben a megtorlás mintegy húsz ezer magyar áldozatáról szól. Ezt a könyvet a szerb közvélemény számára csupán Aleksandar Tišma irodalmár harangozta be röviden a Borba napilapban, azzal a megjegyzéssel, hogy a könyv jelentős a vajdasági áldozatok szenvedéseinek a feldolgozása szempontjából. A szerb közvélemény ezekkel a bűntettekkel még ma sem ismerkedett meg. Ezt a művet senki még csak meg sem próbálta szerb nyelvre lefordítani.

A magyarok elleni 1944-es megtorlások kérdését a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége nyitotta meg abban a levélben, amelyet 1990. április 20-án jelentettek meg, követelve az 1944/45-ös események tudományos feldolgozását.

A vajdasági katonai közigazgatás bevezetésének 50. évfordulóján Ágoston András és dr. Páll Sándor, a Szerb Képviselőház akkori képviselői egy nyilatko-

zat-tervezetet terjesztettek be a katonai közigazgatás munkájáról, azzal a szándékkal, hogy a nyilvánosság megismerkedjen az akkoriban elkövetett bűntettekkel, hogy megállapítsák: a vajdasági katonai közigazgatás bevezetése szükségtelen volt, továbbá hogy a Szerbia népei közötti megbékélés érdekében tegyék lehetővé a magyarok számára is az adott időszokról szóló igazság teljes megismerését. **(A leszámolások ideje volt, Magyar Szó, 1994. október 20., 5. old.)**

Dr. Aleksandar Kasaš (akkor az újvidéki Bölcsészeti Kar docense) a Mađari u Vojvodini 1941-1946 (Magyarok a Vajdaságban 1941-1946) című könyv szerzője, a Naša Borba című lapnak adott nyilatkozatában (1998. 2. 21-22.) azt állította, hogy a vajdasági magyarokat az OZNA likvidálta, hogy „voltak ártatlan áldozatok is”, valamint, hogy „a vajdasági magyar áldozatok száma ötezer körüli”. „Hogy éppen mindegyiküket halállal kellett volna-e büntetni, az már egy másik dolgozat témája” – nyilatkozta Kasaš. **(Mihal Ramač: Nasilne migracije i etničke promene /Erőszakos migrációk és etnikai változások/, NNB, 1998. 2. 21-22., XV. old.)**

A vajdasági parlament 2002-ben eseti bizottságot hozott létre azzal a feladattal, hogy 2003 végéig vizsgálja ki és állapítsa meg a vajdasági lakosság 1941. és 1945. közötti szenvedéseivel kapcsolatos igazságot. Sajnos az eseti bizottság még 2005 szeptemberéig végéig sem végezte el teljességében a feladatát. A nyilvánosság elé tárta az elvégzett munka részleges adatait, de a Heti Újságon, az újvidéki magyar nyelvű hetilapon kívül **(Heti Újság, megjelent Újvidéken, 2004 szeptemberében-októberében – a szerző megj.)**, amely megszűnése előtt teljes egészében megjelentette az adott anyagot **(Heti Újság, 8. szám, 2004. október 27., 34-39. old.)** a szerb, a vajdasági és a tágabb közvélemény nem tanúsított semmilyen érdeklődést. Az az igaz tézis,

amely többször is hallható volt a szerb közvéleményben, miszerint „mindenkinek először a saját népe nevében elkövetett bűntettekről kell megnyilatkoznia”, úgy tűnik, hogy ezen a tájékon még nem tud gyökeret verni.

A fasiszta razzia áldozatairól tartott gyászünnepeken egyházi és polgári képviselők szinte évről évre többek között azt hangsúlyozzák, hogy „felejtünk nem szabad, bosszút állni nem fogunk”. Az ilyen megnyilvánulások a fiatal szerbek tudatában úgy csapódnak le, hogy az áldozatok nem lettek megbosszulva. Ők azt sem tudják, hogy a szerb áldozatokat kétszeresen is megbosszulták az ártatlan magyar és német polgári lakosságon. Emiatt az avatatlan, elkeseredett és bőszerű szerb fiatalság még ma is bosszút áll a vajdasági magyarokon, ebből adódnak azután a gyakori nemzetek közötti incidensek, amelyekről hangos most már az európai és a magyar parlament is. A razziák kétoldalú (szerb-magyar) áldozatairól szóló hivatalos, hiteles és pontos számszerű kimutatások helyett még mindig licitálnak az áldozatok számával. A sajátjukat megnövelik, a másét minimalizálják. Hogy mindez hova vezet, arról talán a legmértvadbóbb és legobjektivebb zsidó publicista, Löbl A. a következőket vallja: „Nyilvánvaló, hogy az áldozatokat nem csupán politikai poénszerzésre használják fel, hanem valami sokkal rosszabbra, ahhoz hasonlóra, ami 1991. és 1995. között történt, amikor ennek vagy annak a népnek a II. világháborús áldozatait a felnövekvő generációk megfélemlítésére használták fel, hogy a másik a kiirtásukra készül, illetve, hogy véres leszámolásokra ösztönözzék őket az etnikailag tiszta területek elfoglalása érdekében. Továbbra is terjed a gyűlöletbeszéd, tervezik a visszavágást, és hasonlók.” **(A. L.: Žrtve Jasenovca, Sporni brojevi (Jasenovac áldozatai, Vitatott számok), Bilten – Jevrejski pregled, Belgrád, 2005. május 5., 3. old.)**

Újvidék, 2005 októbere

**(A kézirat szerb nyelven készült. Fordította: Mácsai Tibor)*

Gaál György történész, egyetemi tanár 2006. február 5-én halt meg. Ő volt az Árgus civil szervezet elnöke, amelynek alapítását Bozóki Antallal kezdeményezte. A 2005 őszén, Újvidéken, az 1944-es razzia emlékművénél tartott megemlékezéseken elhangzottak után döntötte el, hogy az események egyoldalú beállítására miatt írja meg ezt az írását a szerb médiának szánva. Elkészülte után meghalt. Az írást Bozóki Antal találta meg a hagyatékában, s Matuska Márton javaslatára küldte el az Aracsnak. Reméljük egyszer az eredeti változatban is megjelenik.